

УДК 316.42.001.76(477)

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ У ФОРМАТІ СКЛАДНИКІВ ЇХ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ

Більська О.В.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Надано різнобічну оцінку соціальним змінам на національних теренах, які пройшли в руслі ринкового реформування з забезпеченням соціальної орієнтації. Прояв розривів у соціальній тканині суспільства відстежено на основі порівнянь з відповідними досягненнями розвинених країн. У контексті зорієнтованості на інноваційний шлях розвитку досліджено зміст впроваджуваних соціальних інновацій і впливу соціального інновування на суспільний поступ.

Ключові слова: соціальна динаміка, оцінка, деструкції, соціальні інновації, вплив, удосконалення.

Постановка проблеми. З другої половини ХХ століття поняття цивілізаційного соціального устрою закріпилося за «соціальною державою». Розбудову подібного суспільного інституту зі здобуттям незалежності започаткувала й Україна. У цьому контексті перед державою, яка поряд з запровадженням ринкового механізму господарювання розпочала його соціальну імунізацію, постали складні завдання оновлення джерельної бази забезпечення суспільного розвитку. Соціальні здобутки розвинених країн підтверджують, що поза інноваційним шляхом наша країна в умовах ресурсних обмежень неспроможна забезпечити реальне соціальне піднесення. При цьому при переважній зорієнтованості на техніко-технологічні нововведення приходить порозуміння того, що потужним каталізатором збалансування економічного потенціалу і зміни на краще рівня життя населення, виступають соціальні інновації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціального інновування в зв'язку з переорієнтацією вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку стали з недавнього часу однією з головних тем проблемно-орієнтованих досліджень. Але загалом «соціальні інновації» та «процеси соціального інновування», як основне наповнення інноваційної моделі забезпечення суспільного поступу, на сьогодні не є новими категоріями для науки. Теоретичні основи інновування в соціальній сфері запропоновані російсько-американським соціологом П. Сорокіним [1]. Природно, що його напрацювання щодо соціальних інновацій були доповнені і розвинені вченими економічно розвинених країн в контексті конституційного проголошення ними соціальних держав після другої Світової війни. Проте їх імплементація в національний простір неможлива із-за реалізації специфічної моделі розбудови соціальної держави шляхом певного відкочування від масштабної до помірної соціалізації, яка різнилась від класичного типу нарощування соціальності. Природно, що за такого обмеження в середовищі вітчизняних науковців почав виокремлюватися серед представників, які започаткували наукову школу соціального інновування як то Л. Антонюк, О. Новікова, О. Воловодова, Л. Бойко-Бойчук, Н. Летуновська, І. Мейжис, А. Поручник, В. Савчук, О. Сандига, І. Терон, І. Чорнодід і ін. Але так склалося, що виокремленими й іншими вченими дослідження соціальних інновацій здійснюються у площині визначення їх

сутності й особливостей [2; 3; 4; 5], оконтурення конструкції механізмів соціального інновування [4; 6] та пріоритетних сфер впровадження [6; 7; 8; 9]. На наш погляд, визначеність з перерахованими питаннями постає тільки початковою умовою для надання процесам соціального інновування керованого характеру.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для спрямування інноваційних процесів у соціально-конструктивний вектор потрібна зв'язувальна ланка між теоретичними уявленнями й знаннями конкретних сфер потенційного впровадження соціальних інновацій з позитивною віддачею. Сьогодні недостатньо просто сприймати факт наявності соціальних інновацій, потрібно оволодіти системною складністю цієї категорії тобто свідомо їх конструювати і впроваджувати в конкретних сферах діяльності та удосконалювати відповідні суспільні інститути й інституції. Таким інструментальним засобом фіксації є класифікація соціальних інновацій.

Головною метою цієї статті є критична оцінка підходів до формування різних видів соціальних інновацій з відтворенням взаємозв'язку між ними та обґрунтування концепції їх структурування як своєрідної конфігурації сфер суспільної життєдіяльності зі специфічним взаємовпливом і взаємообумовленістю.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, адекватно часу було б доцільно ідентифікувати соціальні інновації на макрорівні з рішеннями, здатними змінити безпосередньо чи то опосередковано вибірково зафіксовані інститути в різних секторах національної економіки країни на відповідному етапі соціалізаційних перетворень з обов'язковою позитивізацією соціального статусу суб'єктів соціально-економічних процесів.

Світ соціальних інновацій в силу багатоманітності соціального простору досить багатоликий й не однозначний. Практично неможливо знайти жодного аспекту існування суспільства, що не підпав би під категорію соціального інновування. Для своєчасного реагування і, більше того, опанування механізмом управління інноваційними процесами соціального характеру їх потрібно систематизувати.

Природно передбачити, що із-за багатозначності категорії «соціальні інновації» має існувати спектр ознак, за якими їх можна класифікувати. Ми, керуючись нагальним імперативом перманентного пошуку, продукування й впровадження соціальних інновацій, вважали за необхідне уза-

гальнити наявні розробки їх класифікацій для озброєння вітчизняних дослідників соціального інновавання відповідною інформацією.

Серед запропонованих класифікацій соціальних інновацій та інновацій загалом, в яких можна виявити соціальні мотиви, і репрезентованих в науковій літературі нами було виділено декілька для критичного розгляду та обґрунтування найбільш повного і оптимізованого їх проекту. Оскільки інновація являє собою комплексне, багатогранне наукове поняття, то існує множина критеріїв класифікації нововведень. Важливо побачити за цими певною мірою абстрактно-теоретичними констатаціями і реальні процеси, що відбивають специфіку соціальних інновацій. Перш за все, вони володіють досить високою невизначеністю наслідків їх впровадження. На наш погляд, є необхідність зупинитися на розробках, які розкривають сфери зосередження уваги адептів соціального інновавання.

Так, Алієв І. Г. виділив не соціальні, а соціально-економічні інновації і відніс до напрямків, охоплених ними організацію праці, професіональне зростання, творчий потенціал, культуру організації, ринки збуту, взаємовідносини зі споживачами [10].

О. Ломакіна, виснуючи результати власних досліджень, щодо інновавання в розвинених країнах, стверджує, що інновації у соціальній сфері охоплюють такі сфери, інститути й інституції: зайнятість, доходи, якість життя населення; охорона здоров'я, материнство і дитинство, життєзбереження людей; всі види і форми освіти; культура і дозвілля; соціальний захист; забезпечення прав громадян на житло; суспільна безпека; охорона навколишнього середовища; поштовий зв'язок і інші комунікативні канали; робота з біженцями і вимушеними переселенцями; суспільна опіка відносно дітей, людей похилого віку, інвалідів та незаможних громадян [11, с. 129].

На погляд, Л. Барютіна соціальні інновації охоплюють створення якісно нових економічних, соціальних політичних та інших утворень, структур, механізмів суспільного виробництва, суспільства загалом або їх підсистем [12, с. 73].

Соціальні інновації, на думку М. Хучека, дістають прояв в невиробничій діяльності підприємств, а саме «соціально-побутових умовах життя робітників, умовах безпеки і гігієни праці, культурній діяльності, організації дозвілля [13, с. 29].

А. Пригожин пов'язує з соціальними інноваціями економічні (матеріальні стимули, показники зростання тощо); організаційно-управлінські (нові оргструктури, форми організації праці, опрацювання рішень і т. ін.); власне соціальні зміни внутрішніх колективних відносин [14, с. 42].

Порушуючи питання про складові соціальних інновацій Ю. Шепетун відносить до них такі зміни, як соціально-управлінські (зміни в соціальній сфері); соціально-економічні (зміни в системі суспільно-економічних формаций); економічні (нові матеріальні стимули, показники системи оплати праці); організаційно-управлінські (нові організаційні структури, форми організації праці, опрацювання рішень, контроль за їх виконанням і т. ін.); інновації соціального середовища (заходи, по підвищенню якості життєвих сфер); правові; педагогічні (методи навчання, виховання) [15].

Англійський вчений Дж. Цезерані вважає соціальними інноваціями зміни, які засновуються на комбінаціях різних аспектів знань, як фундаментальних, так і прикладних наукових досліджень; пов'язані з використанням чого-небудь принципово нового або з використанням чого-небудь в раніше недосяжних областях; являються результатом цілеспрямованої діяльності; засновані на переносі якого-небудь продукту в іншу галузь застосування [16, с. 67].

Російська вчена Т. Заславська структурно відносить до соціальних інновацій три шари суспільного устрою, а саме соціально-економічні інститути, соціальну структуру та соціокультурні характеристики суспільства [17].

Дж. Мулган відніс до соціальних інновацій вже інноваційні види діяльності та послуги, що мотивуються цілями задоволення соціальних потреб і розповсюджуються переважно через організації, цілі яких є соціальними [18].

А.В. Семікіна наполягає на тому, що соціальні інновації в силу тісного зв'язку з людським капіталом і його ефективним використанням в економіці включають створення кращих умов для задоволення актуальних соціальних потреб, розширення трудових можливостей людини на ринку праці, всебічного розвитку її здібностей, самореалізації, соціальної захищеності у сфері праці [19].

О. Віноградська й Л. Белова Л.О. формуючи тексти лекцій з курсу «Соціальні технології», відповідно до структури соціальної сфери в цілому, компонентами якої є освіта, управління, зайнятість населення, пенсійне забезпечення, культура, спорт, здоров'я людей і т.д. виділили педагогічні, освітні, правові, управлінські соціальні інновації [20, с. 78-79].

Не дивлячись на очевидну увагу учених до проблеми пізнання складових соціальних інновацій, їм все ще не вдається досягти достатньої ясності і однозначності. І, хоча дискусії виникали з приводу прив'язки тих чи інших сфер і складників до соціальних інновацій, поза ними залишалися питання взаємозв'язку між ними як при впровадженні, так і за можливими результатами. У даному зв'язку постає правомірним залучення результатів тих досліджень, в яких тою чи іншою мірою до рішення ставилися не просто аспекти наповнення соціальних інновацій набором складників, а й відтворення зв'язків між ними.

Приведені класифікації, не дивлячись на їх різноплановість, дозволяють розглядати соціальні інновації як системне утворення, яке взаємодіє з оточуючими його системами і не являється ізольованим. Якщо виходити із системоутворювальної здатності соціальних інновацій, то, взаємодіючи з іншими системами, вони теж змінюються тобто потерпають від структурних змін, фіксуючи певні пучки характеристик. Принципово значущим є те, стан системи соціального інновавання, яка має на конкретний проміжок часу певну структуру, дозволяє ідентифікувати її як цілісне утворення й водночас в якості сукупності специфічних внутрішніх поєднань.

В руслі цієї методологічної можливості і має бути сформована концепція класифікації соціальних інновацій, за якими вони помимо виокремлення складових у їх структурі мали б детермінуватися на певні взаємопов'язані групи.

Як наукова категорія «соціальні інновації» мають відтворювати відносини між суб'єктами економіки з приводу удосконалення інститутів і інституцій регулювання соціальної динаміки і їх впровадження у різні сфери національної економіки, які потенційно спроможні змінити на краще відповідно цивілізаційним стандартам соціальності у суспільстві. У поданій інтерпретації соціальні інновації постають у якості рішення потенційно спрямованого на ліквідацію інституційних розривів в тканині соціалізації.

Торкнемось в міру можливого більш ґрунтовно до конструкту соціальних інновацій. Не віднайти заперечень тому, що суб'єктом розвитку є індивіди та соціальні спільноти. При цьому вони виступають і об'єктами розвитку. Поєднання в одній особі суб'єкта і об'єкта в кожний конкретний відтинок часу дозволяє суб'єкту поширювати межі свого функціонування і, ставши об'єктом змін, отримати можливість свідомо застосовувати більш результативні організаційні засоби соціалізації інноваційного характеру. В цьому потрібно бачити наявність невідповідності усталених теоретичних конструкцій соціального характеру змін реальності. Перш за все, той природний процес в якому функціонує суб'єкт закономірно з часом наповнюється певними труднощами і протиріччями, які стають сутяжними для нього й інших. Як протидію їм суб'єкт займає особливу позицію і прагне здійснити надбудову над ним, тобто сконструювати над природним процесом штучний, спрямований на більш плідні організуючі основи основних соціальних відносин. В най-

простішому відтворенні висловленого людська діяльність спрямована на процеси об'єднання й роз'єднання рушійних сил, задіяння потенцій яких у соціально-економічні процеси має альтернативи. Виходить, що соціальна інновація не може формуватися апріорно оскільки залежить значною мірою від випадковостей і підпадає під вплив непередбачуваних обставин. Якщо бути до кінця коректним, то суб'єкт вторгнення в неприйнятну часу реальність своїми діями має зберегти асиметричний баланс частин і, більш того, створювати тим самим простір для нарощування продуктивних здатностей складових та зміцнення не тільки соціального цілого, а й системи їх взаємодії з іншими компонентами системи.

Процес надання змін, які проходять в економічній системі, соціального підтексту розглядається в економічній теорії в якості соціалізації, яка передбачає дії в трьох напрямках, а саме соціалізація виробничих відносин, соціалізація продуктивних сил і соціалізація господарського механізму. Соціалізація продуктивних сил являє собою процес надання їм якостей відповідності до вимог людиноцентричного розвитку. Соціалізація економічних відносин постає в еволюції соціальних, правових, політичних, національних, культурних, моральних, психологічних і інших відносин, що сприяють проникненню соціальних мотивів в усі сфери суспільного життя. Щодо господарського механізму, то його соціалізація передбачає наповнення його якостями, що дають можливість забезпечити всебічний розвиток людини і узгодити її індивідуальні інтереси з інтересами колективу, у якому вона здійснює

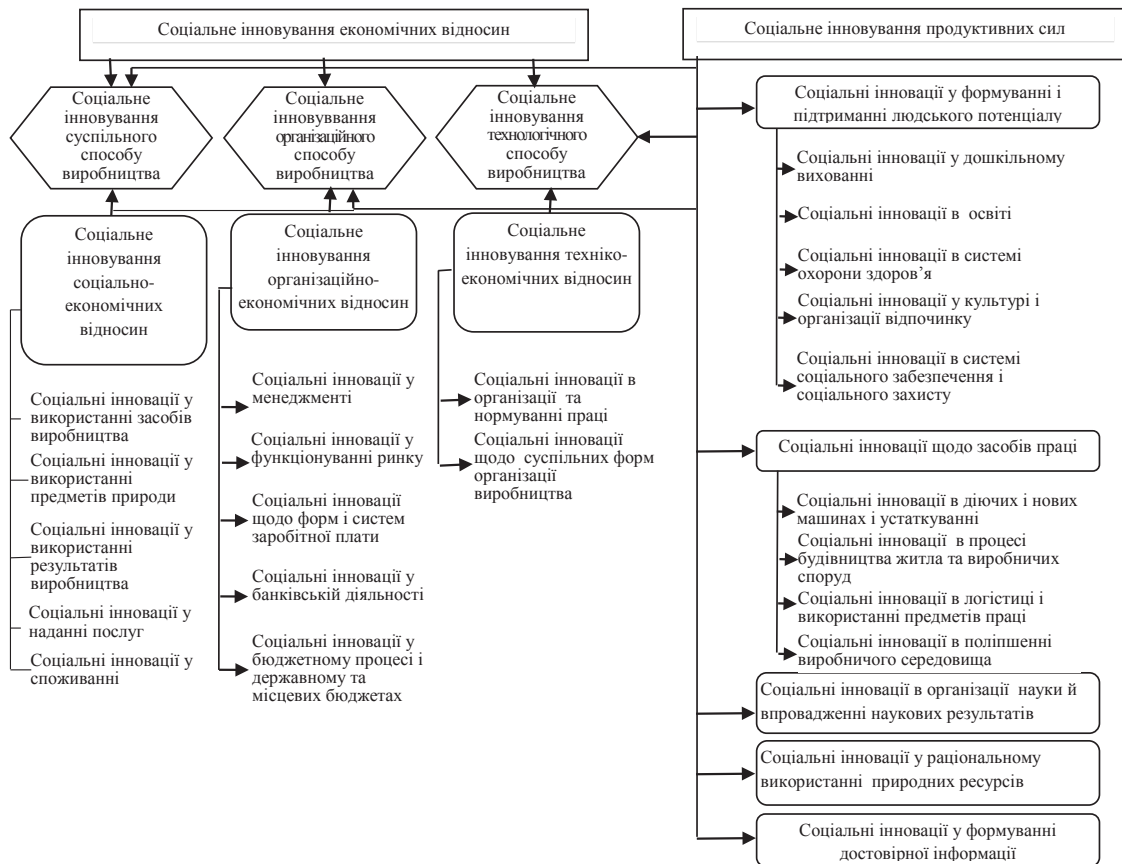

Рис. 1. Класифікація соціальних інновацій, які можливі до впровадження в процесах соціального інновавання економічних відносин і продуктивних сил

Авторська розробка

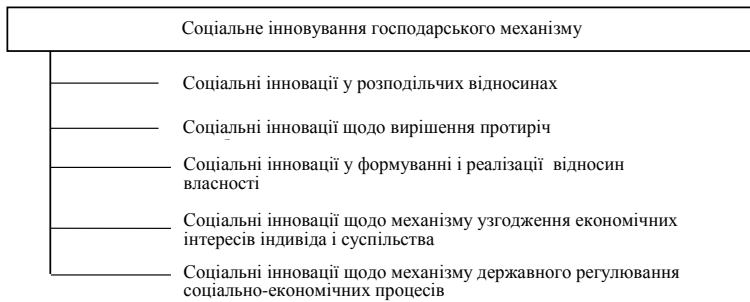

Рис. 2. Класифікація соціальних інновацій складових господарського механізму

трудова діяльність, групи людей певної території, на якій вона мешкає, і суспільства в цілому. Важливо не абстрактно сприймати ці визначення. При всіх за і проти вони без проблем проектуються на реальні суспільні процеси і, на нашу думку, можуть бути використані в якості методологічних підвалин для віднайдення місця в структурі соціалізаційних процесів соціальним інноваціям.

Висновки і пропозиції. З визначеністю складових «соціальних інновацій» і їх структурного конструкту з системними взаємозв'язками по-

стає потреба апелювання до змісту національної політики забезпечення соціальності у розвитку та виявлення деструкцій у механізмі її формування й реалізації. Безумовно, соціальна політика являє собою не стіль просте явище для її повної діагностики, оскільки поле її охоплення не замикається суто на соціальній інфраструктурі, а виходить на економічну складову життєзабезпечення. Водночас не слід виключати методологічні можливості врахування факту сповідування в соціальній політиці системи пріоритетів, за якими вона різниться набором заходів і інструментів відповідно етапу цивілізаційного поступу.

Запропонований досить поширений і конкретизований концепт класифікації соціальних інновацій в умовах український реалій вимагає відповідної трансформації політичної, економічної та соціальної систем країни і об'єктивно зумовлює необхідність формування сучасної моделі управління суспільним розвитком, адекватної логіці реальних суспільних трансформацій без втрати позитивних здобутків минулого.

Список літератури:

1. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика – М.: Астрель, 2006. – 1176 с.
2. Соціальні інновації: концептуальні підходи, можливості розвитку та запровадження: наук. доп. / В.П. Антонюк, О.Ф. Новікова, О.В. Воловодова та ін. – Донецьк: Ін-т економіки промисловості НАН України, 2010.-102 с.
3. Бойко-Бойчук Л.В. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування / Л.В. Бойко-Бойчук // Наука і інновації. – 2009. – Т. 5. – № 5. – С. 94-99.
4. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
5. Сандига О.І. Інновації: соціально-філософський аналіз / О.І. Сандига // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: центр духовної культури. – 2005. – № 48. – С. 43-54.
6. Чорнодід І.С. Особливості впровадження соціальних інновацій як фактора розвитку громадянського суспільства / І.С. Чорнодід // Економіка. Проблеми економічного становлення – Вісник. – 2012. – № 2. – С. 82-85.
7. Мейжис І.А. Соціальні інновації в українській сучасності / І.А. Мейжис // Наукові праці. Соціологія.- Вип. 172. – Т. 184. – С. 61-67.
8. Терон І.В. Соціальні інновації у процесах модернізації соціально-трудомих відносин / І.В. Терон // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – вип. 20. – Ч. II. – С. 57-66.
9. Летуновська Н.С. Роль соціальних інновацій у діяльності вітчизняних підприємств / Н.С. Летуновська [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/31164/1/letynovska.pdf>.
10. Алиев И.Г. К вопросу об определении экономической сущности инноваций и инновационного процесса / Алиев И.Г. <http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-opredelenii-ekonomicheskoy-suschnosti-innovatsionno-go-protssessa.pdf>
11. Ломакина О. Этапы проектирования деятельности / О. Ломакина // Высшее образование в России. – 2003. – № 3. – С. 127-130.
12. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика: учебник / Л.С. Барютин и др.; под ред. А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2004. – 518 с.
13. Хучек М. Стратегия инновации на предприятии РАУ / М. Хучек. – М.: Экономика, 1992. – 119 с.
14. Пригожин А. И. Современная социология организаций: учебник / А.И. Пригожин. – М.: Интерфакс, 1995. – 296 с.
15. Шепетун Ю. В. Инновационные технологии в теории и практике социального обслуживания населения России / Ю.В. Шепетун // Отечественный журнал социальной работы. – 2003. – № 2. – С. 24-29.
16. Цезерани Дж. От мозгового штурма к большим идеям: NLP и синектика в инновационной деятельности / Дж. Цезерани; пер. с англ. В. В. Егорова. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2005. – 224 с.
17. Заславская Т. И. Социальные результаты реформ и задачи социальной политики / Т.И. Заславская // Социетальная трансформация российского общества. – М.: Дело, 2002. – С. 170-183.
18. Mulgan G. Social innovation; Wat it is, why it matters and how it can be accelerated / G. Mulgan. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.sbs.ox.ac.uk/centres-/skoll/research/Dokuments/SozialInnovation.pdf>
19. Семікіна А.В. Управління соціальними інноваціями в контексті завдань ефективного розвитку та використання людського потенціалу / А.В. Семікіна // Соціально-трудомих відносин: теорія та практика. – 2014. – № 1 – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/stvttp2014.163.pdf>
20. Тексти лекцій з курсу «Соціальні технології» (для студентів 3 курсу денної форми навчання напряму 0502 (6.030601) – «Менеджмент» спеціальності 6.050200 – «Менеджмент організацій» / Укл.: Віноградська О.М., Белова Л.О. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 135 с.

Бильская О.В.

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

СОЦИАЛЬНЫЕ ИННОВАЦИИ В ФОРМАТЕ ИХ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ

Аннотация

Приведена разносторонняя оценка социальных изменений в национальном пространстве, которые произошли в контексте рыночного реформирования с обеспечением рыночной направленности. Проявление разрывов в социальной ткани общества исследовано на основании сравнений из соответствующими достижениями развитых стран. Следуя направленности на инновационный путь развития исследовано сущность внедряемых социальных инноваций и влияния социального инновирования на социальные изменения.

Ключевые слова: социальная динамика, оценка, деструкции, социальные инновации, влияние, усовершенствование.

Bilskaya O.V.

Dnipropetrovsk National University named after Oles Gonchar

SOCIAL INNOVATION IN THE FORMAT OF THE COMPONENTS OF THEIR FORMATION AND IMPLEMENTATION

Summary

Provided a versatile assessment of the social changes in national territories, which were in line with market reform with social orientation. The manifestation of ruptures in the social fabric of society traced on the basis of comparisons with the corresponding achievements of developed countries. In the context of a focus on innovative way of development are investigated implement social innovation and the impact of social novosinna on social progress.

Keywords: social innovation, essence, classification, evaluation, concept.